

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
Porojen aiheuttamien viljelysvahinkojen arvioiminen, Merja Mattila.....	4
Yhteinen maankäyttöintressi	4
Miten edetään vahingosta ilmoitettaessa	6
Sovintomenettely	7
Arvioimislautakunta	8
Mitä arvioimislautakunnan työ on?	8
Vastuut ja velvoitteet	9
Vakuutus.....	9
Esteellisyys	9
Arvioimislautakunnan järjestäytyminen.....	10
Arviointitoimitus	11
Arvioinnin sisältö	12
Päätöksen tekeminen	13
Vahingonkorvaus	13
Aitaamisvelvollisuus.....	14
Porojen käyvän hinnan määrittäminen	15
Kulujen korvaaminen	15
Täytäntöönpano	16
Tiedoksianto	16
Päätöksestä valittaminen.....	16
Valitusosoitus.....	17
Lisätietoa.....	17
Nurmivahingot, Antti Hannukkala	18
Talvivahingot.....	18
Kesävahingot	18
Vahingon määrittely.....	19
Puutarhavahingot, Osmo Häkkinen.....	20
Poroista aiheutuvat vahingot	20
Luonnontekijöistä aiheutuvat vahingot	20
Väärät viljelytekniikat.....	20
Puutarhavahingon määrittely	20
Hintojen löytäminen	21

Vakinaisten asuntojen pihavahingot	22
Kotipuutarhojen vahinkojen arviointi	22
Metsävahingot, Jussi Soppela	23
Vahinkojen tunnistaminen	23
Poronhoitoasetuksen 10 §:n mukainen vakuutus	24
MITEN PÄÄTÖKSESTÄ VOI VALITTA A.....	25
Poronhoitoalueella toimivien käräjäoikeuksien yhteystietoja	26

Johdanto

Ajatus tehdä tämä opas syntyi arvioimislautakunnan koulutuksen myötä. Totesimme, että arvioimislautakuntien jäsenille suunnattua koulutusta ei ole. Se ei kuulunut minkään oppilaitoksen opetusohjelmaan, eikä siihen ollut oppimateriaalia. Ainoina kirjallisina lähteinä olivat asiaan liittyvä lainsäädäntö ja oikeustapaukset. Tarve oppaan laatimiselle oli ilmeinen. Arvioimislautakunnan jäsenet ja puheenjohtajat ovat tehneet työnsä oman ammattitaitonsa ja osaamisensa pohjalta. Sekään ei ole mikään huono lähtökohta, sillä siitähän juuri vahinkojen arvioimisessa on kyse; porojen aiheuttamia vahinkoja arvioivat elinkeinonsa asiantuntijat. Porojen aiheuttamia korvattavia vahinkoja säädellään poronhoitolain 6 luvussa. Se on lainsäädännöllinen pohja arvioimistyölle. Sen tunteminen lisää arvioimislautakunnan tekemien ratkaisujen tasoa.

Tämä opaskirja on tarkoitettu avuksi niille, jotka tekevät porojen aiheuttamien vahinkojen arvioimistyötä. Oppaan tiedot ja käytännön neuvot auttavat etenkin porovahinkojen arvioimislautakunnan jäseninä toimivia henkilöitä työssään, kuten myös poroisäntiä ja vahingon kärsijöitä ongelman hahmottamisessa ja ratkaisun löytämisessä.

Porot saavat laiduntaua vapaasti luonnonlaitumilla läpi vuoden. Tämä kaventaa maanomistajan oikeuksia. Väistämättä eteen tulee ristiriitoja aiheuttavia tilanteita, joita joudutaan ratkaisemaan ensin keskinäisin neuvotteluin sovintomenettelyssä. Mikäli niissä ei saavuteta yhteisymmärrystä ja sopua, kiistan voi viedä arvioimislautakunnan ratkaistavaksi. Oppaassa käydään tarkemmin läpi lainsäädännön sisältöä ja hyväksi havaittuja käytäntöjä porovahinkoihin liittyen.

Opas porojen aiheuttamien viljelysvahinkojen arviointiin perustuu Rovaniemen ammattikorkeakoulun luonnonvara-alan hallinnoiman ja Lapin TE-keskuksen EMOTR-varoin rahoitetun Porovala-hankkeen kehittämistyöhön.

Oppaan sisällön luominen on ollut alansa asiantuntijoiden käsissä. Siihen ovat osallistuneet Merja Mattila, OTM, porotalousneuvoja Paliskuntain yhdistyksestä, Niilo Hoikkala, porotalousneuvoja Paliskuntain yhdistyksestä, Antti Hannukkala, FT, MTT / kasvintuotannon tutkimuksesta, Osmo Häkkinen, lehtori, Lapin ammattiopistosta ja Jussi Soppela, metsänhoitaja ja lehtori Rovaniemen ammattikorkeakoulusta. He kaikki ovat osallistuneet työhön oman työnsä ohessa. Lausumme Teille kaikille lämpimät kiitoksemme tämän oppaan aikaan saamiseksi.

Toimituskunta:

Veikko Maijala
Merja Mattila
Rávdná Valle
Auli Vääräniemi

Porojen aiheuttamien viljelyvahinkojen arvioiminen, Merja Mattila

Poronhoitoalueella suoritetaan vuosittain arvioimisia, joissa punnitaan porojen aiheuttamia vahinkoja viljelyksille, puutarhoille, piha-alueille ja metsäalueille. Arviointiin tarvitaan kykyä erottaa porojen aiheuttamat vahingot muiden eläinten ja luonnonolosuhteiden aiheuttamista tuhoista. Samoin joudutaan määrittelemään vahinkojen taloudellinen arvo ja aitaamiskysymys.

Kun poroja tavataan alueella, jossa ne eivät saa olla ja jossa ne voivat aiheuttaa vahinkoa, tulee välittömästi ottaa yhteys paliskunnan poroisäntään. Poroisäntä on velvollinen huolehtimaan siitä, että porot toimitetaan pois alueelta lisävahinkoa tekemästä. Jos porot ovat aiheuttaneet vahinkoja, tullaan neuvottelemaan vahingon korvaamisesta ja tulevien vahinkojen estämisestä. Paliskunnan ja vahinkoa kärsineen neuvottelu on niin sanottuja sovintomenettelyjä, jossa ristiriidat pyritään ratkaisemaan osapuolten kesken välittömästi tapahtumien jälkeen.

Näin yksinkertaisesti asiat eivät aina kuitenkaan suju. Sovittelu voi päättyä tuloksettomana monista eri syistä. Tilanteeseen tyytymätön voi sovittelun jälkeen viedä kiistan oman alueensa porovahinkojen arvioimislautakuntaan. Porojen maa- ja metsätaloudelle, vakinaisten asuntojen pihapiirille tai muulle erityiseen käyttöön otetulle alueelle aiheuttamien vahinkojen ensimmäinen käsittelyaste on sen kunnan arvioimislautakunta, jonka alueella vahinko on tapahtunut. Kiistaa ei oteta käsiteltäväksi käräjäoikeudessa, mikäli sitä ei ole ensin käsitelty arvioimislautakunnassa. Ratkaisuun tyytymätön voi valittaa arvioimislautakunnan päätöksestä käräjäoikeuteen.

Yhteinen maankäyttöintressi

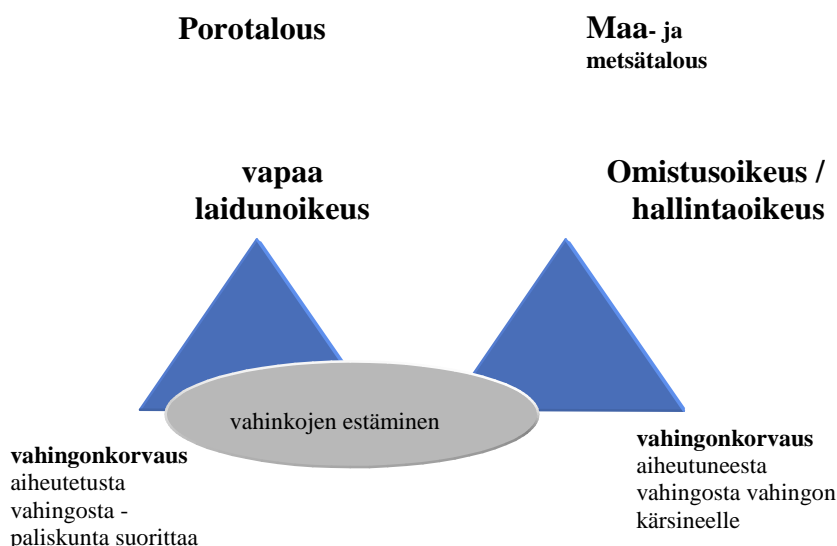
Maa- ja metsätaloudella sekä porotaloudella on yhteinen maankäyttöintressi. Se tarkoittaa sitä, että kaikki osapuolet toimivat poronhoitoalueella rinnakkain – osin samallakin alueella.

Poronhoito perustuu luonnonlaitumien käyttöön ja lainsäädännöllä on turvattu poronhoidolle vapaa laidunoikeus, rajoituksin, pysyväksi oikeudeksi. Poroilla on siis oikeus oleskella ja ottaa ravintonsa luonnosta, mutta ei aiheuttaa taloudellista vahinkoa maa- ja metsätaloudelle (PHL 3§ ja 31§). Vapaasti laiduntavat porot ovat paliskunnan hoidossa ja paliskunta vastaa niiden mahdollisesti aiheuttamista vahingoista. Kun porot otetaan omaan hoitoon, vastuu niiden aiheuttamista vahingoista on poronmistajalla itsellään. Yhteydenotot porovahingoista tehdään aina paliskunnan poroisännälle.

Poroja on hoidettava siten, etteivät ne pääse viljelyksille ilman maanomistajan tai haltijan lupaa ja aiheuta vahinkoa. Ne eivät myöskään saa aiheuttaa vahinkoa metsänuudistusalueilla olevalle taimikolle. Käytännössä ainut tehokas tapa estää poroja pääsemästä jollekin alueelle, on aidata alue. Viljelysaitojen rakentamiseen paliskunnilla on mahdollisuus hakea avustusta.

Poronhoitoalueella on kolme vyöhykettä, saamelaisalue, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue ja muu poronhoitoalue. Erityisesti poronhoitoon tarkoitettulla alueella ja saamelaisalueella poronhoidon asema elinkeinona on erityisen merkittävä. Se on huomioitu myös lainsäädännössä antamalla poronhoidolle suojatumpi asema verrattuna poronhoitoalueen eteläiseen osaan. Saamelaisten kotiseutualueella (alue määritelty saamelaisvaltuuskunnasta annetun asetuksen 824/73 1 §:n 3 momentissa) korvataan viljelyksille ja metsänuudistusalueille porojen aiheuttamia vahinkoja samoin perustein kuin poronhoitolaissa muulle poronhoitoalueelle. Samoin saamelaisten kotiseutualueella aitaamisvelvoite on määritelty vain yllä mainituille kohteille.

Maan käyttö – yhteinen intressi

Kuvio 1: Maankäytön yhteinen intressi, Merja Mattila

Oheinen kaavio kuvaa, miten yhteisessä maankäyttöintressissä molemmilla osapuolilla on oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuita.

Omistusoikeus on perustuslailla suojattu perusoikeus. (PeL 15 §) Maanomistus käsittää oikeuden omistaa ja hallita omistamaansa aluetta. Siihen voidaan asettaa rajoituksia vain lain tasoisella säädöksellä. Omistajan oikeuksia onkin rajoitettu muun muassa maankäyttö- ja rakennuslailla (Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132), metsälailla (Metsälaki 12.12.1996/1093), ympäristönsuojelulla (Ympäristönsuojelulaki 4.2.2000/86), kaivoslailla (Kaivoslaki 17.9.1965/503) ja poronhoitolailla (Poronhoitolaki 14.9.1990/848). Näillä säädöksillä turvataan yleisiä ja yhteiskunnallisesti tärkeäksi katsottuja etuja.

Poronhoitoa saadaan harjoittaa poronhoitoalueella maanomistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta. Paliskunnan on huolehdittava siitä, etteivät porot aiheuta vahinkoa maa- ja metsätaloudelle. Poroja on hoidettava niin, etteivät porot pääse viljelyksille ilman maanomistajan lupaa. Maaomistajalla tai -haltijalla on omistus- tai hallintaoikeus omistamallaan tai hallinnoimallaan alueella. Omistus- tai hallintaoikeus tuo määräysvallan ja oikeuden toimia alueella lähes rajoituksetta. Omistusoikeuteen voidaan puuttua vain lain tasoisella säädöksellä. Poronhoitolaki antaa poronhoitajille oikeuden harjoittaa elinkeinoaan rajoituksin poronhoitoalueella.

Paliskunta on vahingonkorvausvelvollinen porojen aiheuttamista vahingoista viljelyksille, taimikoille, vakinaisten asuntojen pihuille tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille (PHL 31).

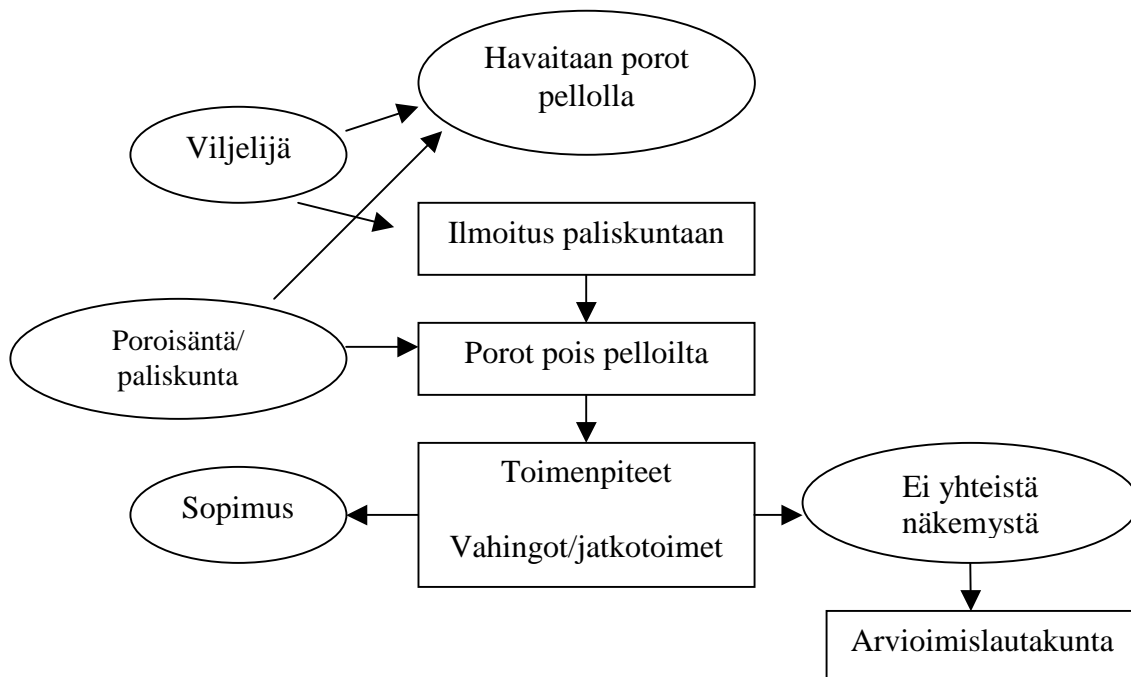
Porojen aiheuttamien vahinkojen estäminen on promiesten tehtävä, joskin toiselle osapuolelle asetetaan velvollisuuksia toimia tavalla, jolla estetään enempien vahinkojen syntyminen. Maanomistajan tai haltijan (vahingonkärsijän), tulee ilmoittaa porojen aiheuttamista vahingoista ja oleskelusta luvattomalla alueella, jos ne ovat aiheuttamassa vahinkoa. Porojen ja porotokan toimittaminen pois alueelta kuuluu aina ammatti-ihmisille eli poromiehille. Maanomistaja tai haltija saa ajaa porot pois viljelyksiltä, pihapiiristä tai muulta vastaavilta alueelta. Poroille ei kuitenkaan saa aiheuttaa vahinkoa pois ajettaessa. Siitä voi seurata vahingonkorvausvastuu vahingon aiheuttajalle.

Miten edetään vahingosta ilmoitettaessa

Porojen vierailut niille kielletyillä paikoilla aiheuttavat yleensä kiihtymystä ja ylireagointia puolin ja toisin. Olisi kuitenkin hyvä, että kriittisimmässäkin tilanteessa asiat voitaisiin sopia asioina. Tätä edesauttaa oikeiden menettelytapojen tunteminen porovahinkoasioissa.

Miten menetellään, kun poroja on alueella, jossa niillä ei ole lupa olla?

Menettelykaavio

Kuvio 2: menettelytapakaavio porovahingoissa, Niilo Hoikkala

Paliskunta on velvollinen toimimaan välittömästi, kun se saa ilmoituksen poroista, jotka ovat alueella, jossa ne eivät saa olla. Jos paliskunta laiminlyö velvollisuutensa toimittaa porot pois, maanomistajalla tai vahinkoa kärsineellä on oikeus toimittaa porot pois paliskunnan kustannuksella. Alueen haltija tai omistaja on velvollinen estämään vahinkojen syntymisen, jos se on mahdollista. Tämä tarkoittaa muun muassa alueen ympärille rakennettujen aitojen veräjien kiinni pitämisen ja ilmoittamisvelvollisuuden. Vahingonkorvauksen määrää voidaan sovitella.

Sovintomenettely

Kiistan osapuolten välistä neuvottelua sovinnon aikaan saamiseksi kutsutaan sovintomenettelyksi. Siinä osapuolet keskustelevat tapahtuneesta, porojen aiheuttamasta vahingosta maanomistajan tai haltijan viljelyksillä, vakinaisten asuntojen pihalle, puutarhalle tai muulle erityiseen käyttöön otetulle alueelle.

Kun porot havaitaan pellolla, puutarhassa, pihalla tai muulla alueella, missä niillä ei ole lupa oleskella, ilmoitetaan poroista paliskuntaan, poroisännälle tai henkilölle, joka hoitaa paliskunnassa asiaa. Jos on epäselvää, kenelle ilmoitetaan, voi kuka tahansa lähistöllä asuva poromiehes opastaa ottamaan yhteyttä poroisäntään. Vaikka poromiehet ajavat poroja pois alueelta, missä niiden ei saa olla ja toimivat vahinkojen estämiseksi, niin tarvitaan aina yhteydenotto poroisäntään. Heidän yhteystietonsa löytyvät muun muassa Paliskuntain yhdistyksen internetsivuilta www.paliskunnat.fi/yhdistys/paliskunnat/yhteystiedot/.

Paliskunnassa on oltava aina tavoitettavissa henkilö, joka ottaa vastaan tiedon väärällä alueella olevista poroista. Näistä poroista annettavassa ilmoituksessa on mainittava paikan sijainti ja porojen määrä ja tarvittaessa opastettava poromiehet paikalle. Näin vältetään ne tilanteet, joissa tehtävää suorittamaan lähteneet poromiehet menevät väärään kohteeseen.

Paliskunnan poromiesten tehtävänä on tarkkailla porojen liikkumista paliskunnastansa alueella. He seuraavat etenkin niitä alueita, joista on tullut aiemmin ilmoituksia. Porot on toimitettava ilman aiheetonta viivästystä pois pellolta tai viljelykseltä. Asiassa on huomioitava kohtuullisuus ja olosuhteet, esimerkiksi pitkät matkat ja työturvallisuuden vaatimukset. Hyvä tapa on sopia aika, varsinkin silloin, kun tarvitaan opastusta tai tiedetään tekijöitä, jotka voivat viivyttää saapumista. Sillä ei ole merkitystä, kuka omistaa poron, vaan sen paliskunnan on toimittava asiassa, jonka alueella porot ovat aiheuttamassa vahinkoa.

Poroisäntä edustaa virallisesti paliskuntaa ja valtuuksiensa puitteissa käy sovintoneuvottelut porovahinkoasioissa. Hänen kanssaan käydään läpi porojen aiheuttama vahinkotapahtuma ja neuvotellaan mahdollisesta vahingonkorvauksesta. Yhteistyössä pyritään löytämään keinot uusien vahinkojen syntymisen estämiselle. Aitaaminen voi olla lopulta ainut toimiva keino estää tulevia vahinkoja.

Jollei tämä sovintomenettely tuota tulosta, asian voi siirtää arvioimislautakunnan ratkaistavaksi. Sovintomenettelystä voidaan kirjoittaa muistio. Siihen on hyvä kirjata ylös, mistä asioista on sovittu ja nekin asiat, joista ei päästy yhteisymmärrykseen. Muistioon voidaan kirjata kuvaus toimintatavasta, joka on sovittu otettavaksi käyttöön osapuolten kesken. Itsestään selviä asioita ei tarvitse kirjata, mutta jatkoa ajatellen, molempien etua turvaamaan tarkoitettut asiat on hyvä saattaa kirjalliseen muotoon. Muistio on hyvä pohjatieto arvioimislautakunnalle.

Arvioimislautakunta

Jos viljelijän (vahingonkärsijän) ja paliskunnan välisessä neuvottelussa ei päästä yhteisymmärrykseen, voidaan asia viedä arvioimislautakunnan ratkaistavaksi. Jokaisessa poronhoitoalueella sijaitsevassa kunnassa kuin myös kunnassa, joka rajoittuu tai osittain kuuluu poronhoitoalueeseen, tulee olla arvioimislautakunta (PHL 36 §). Sillä on velvollisuus ottaa porojen maa- ja metsätaloudelle aiheuttama vahinkoasia käsiteltäväksi, jos toinen kiistan osapuolista tuo asian puheenjohtajalle.

Arvioimislautakunta toimii aina kolmi-jäsenisenä. Puheenjohtajana on TE-keskuksen määräämä henkilö. Lisäksi TE-keskus määrää varapuheenjohtajan arvioimislautakuntaan, jotta se säilyttää toimintakykynsä, jos varsinainen puheenjohtaja on estynyt. Muina jäseninä ovat paikallisen maataloustuottajien valitsemista edustajista valittu maatalouden tuntemusta edustava henkilö ja vahinkoalueen paliskunnan arviointilautakuntaan nimetyistä henkilöistä paliskunnan valitsema porotalouden asiantuntija.

Kokoonpano määritellään aina jokaista arvioimistapausta varten erikseen. Jos toinen osapuoli ei määrää jäsentä lautakuntaan kolmen päivän kuluessa tiedon saamisesta, tulee poliisipäällikön määrätä jäsen tehtävään.

Tuottajayhdistyksellä ja paliskunnalla tulee olla valittuna riittävä määrä henkilöitä arvioimislautakuntaa varten. Heistä riidan osapuolet nimeävät asiantuntija -henkilöt arvioimislautakunnan kokoonpanoon.

Mitä arvioimislautakunnan työ on?

Arvioimislautakunnan työskentely on puolueetonta porotalouden, maatalouden ja maanomistajien kesken olevien erimielisyyksien ratkaisemista. Lautakunnan jäsen ei saa mennä mukaan riitaan. Hänen tulee säilyttää objektiivisuutensa tilanteessa kuin tilanteessa. Arvioimislautakunnan jäsen ei ole puolustusasianajaja, vaan puolueeton alansa asiantuntija, joka havainnoi ja arvioi kohteena olevalla alueella syntyneet kokonaisvahingot ja vahinkojen syyt ja aiheuttajat.

Riitatilanteen osapuolina voivat olla arvioimislautakunnan jäsenelle hyvinkin tutut ihmiset, mutta hänen pitää silti pystyä säilyttämään puolueettomuutensa. Vanhoja riitoja, erimielisyyksiä ja epäselvyyksiä ei tule ottaa mukaan, vaan käsitellään vain ne erimielisyydet, jotka on tuotu arvioimislautakunnan käsiteltäväksi. Arvioimislautakunnan ei tule laajentaa kiistaa omasta aloitteestaan, vaan sen tehtäviin kuuluu käsitellä niitä asioita, jotka sille lain mukaan kuuluvat ja joita kiistan osapuolet ovat tuoneet ratkaistavaksi.

Porovahinkojen arvioimislautakunnan tehtävänä on saada aikaan puolueeton, tosiseikkoihin perustuva ratkaisu riitatapauksessa, määrätä mahdollinen vahingonkorvaus porojen aiheuttamasta vahingosta, ottaa kantaa tulevien vahinkojen estämiseen ja kulujen jakamiseen osapuolten kesken. Arvioimislautakunnan työnkuvaan kuuluu myös porokaupan käyvän hinnan määrittäminen etuosto-oikeustilanteissa.

Arvioimislautakunnassa työskentelystä maksetaan Oulun ja Lapin lääninhallitusten vahvistamat korvaukset. Puheenjohtaja saa palkkiota kultakin toimituspäivältä 60 euroa ja jäsen 40 euroa (vuonna 2007). Lisäksi puheenjohtaja ja jäsen saavat päivärahaa, matka- ja majoittumiskorvausta

valtion virkamiesten matkustussäännön mukaisesti. Arvioimislautakunta ratkaisee, miten kulut jaetaan osapuolten kesken.

Vastuut ja velvoitteet

Täysi-ikäinen ja oikeustoimikelpoinen henkilö voi toimia arvioimislautakunnassa. Lautakunnassa toimitaan virkavastuulla. Siihen sisällytetään muun muassa

- esteettömyys,
- lainmukaisen ratkaisun tekeminen,
- perustellun päätöksen antaminen,
- asian käsittely viivytyksettä,
- neuvontavelvollisuus,
- menettely hyvän hallintotavan mukaisesti,
- kaikkien osapuolien kohtelu puolueettomasti ja syrjimättömästi.

Toimiminen arvioimislautakunnassa on ehdottoman luottamuksellista. Kokouksessa käsiteltyjä tai esille tulleista asioista ei puhuta tai julkaista muissa yhteyksissä.

Vakuutus

Ennen arvioimislautakunnan tehtävään ryhtymistä, puheenjohtajan on syytä varmistaa, että kaikki arvioimislautakunnan jäsenet ovat antaneet poronhoitoasetuksen 10 §:n mukaisen vakuutuksen (liite 1). Siitä on syytä tehdä merkintä pöytäkirjaan. Aiemmin annettu vakuutus on toistaiseksi voimassa, sitä ei tarvitse uusida. Tehtävä on niin vastuullinen, että mikäli vakuutusta ei ole annettu tai on epäselvää onko se tehty aiemmin, se tulee antaa viimeistään ennen asian käsittelyä.

Vakuutuksessa sen antaja vakuuttaa toimivansa uutterasti ja tunnollisesti, puolueettomasti ja ilman oman edun tavoittelua, parhaan ymmärryksensä ja taitojensa mukaan sekä siten, ettei hän toimissaan edistä vääryyttä. Vaikka jäsenet ovat omien ammattikuntiansa valitsevia, tulee heidän toimia tässä tehtävässä puolueettomina asiantuntijoina tavoitteena oikeudenmukainen, tasapuolinen ja tosiseikkoihin perustuva ratkaisu.

Esteellisyys

Arvioimislautakunnan jäsen voi olla esteellinen tehtävässään. Esteellisyyttä ei ole paliskunnan osakkuus tai maataloustuottajien yhdistyksen jäsenyys. Lain laatijan tahto on nimenomaan ollut, että oman alansa asiantuntijat ovat parhaita asiantuntijoita arvioimaan porojen aiheuttamia vahinkoja. Esteellisiä ovat muun muassa

- lähisukulaiset
- poroisäntä
- suoran edun tai hyödyn saaja

Läheiseksi tai lähisukulaisiksi katsotaan puoliso, sisaret tai veljet ja heidän puolisonsa, vanhemmat, isovanhemmat sekä lapset puolisoineen. Asianomaisen tulee jäädä itsensä, jos ratkaisusta koituisi itselle hyötyä tai etuutta (ei koske arvioimispalkkiota).

Asianomaisen paliskunnan poroisäntä on esteellinen toimimaan arvioimislautakunnassa, sillä hän edustaa asemansa perusteella paliskuntaa. Sen sijaan paliskunnan osakas tai maataloustuottajain liiton jäsen ei ole esteellinen.

Arvioimislautakunnan järjestäytyminen

Arvioimislautakunnan käsittelyä edeltää aina erimielisyys, josta riidan osapuolet eivät ole päässeet sopimukseen. Kun asia tuodaan arvioimislautakunnalle ratkaistavaksi, puheenjohtajan on syytä tarkistaa, onko asianomainen ollut yhteydessä riidan toiseen osapuoleen. Sovintomenettelyssä osapuolet ovat voineet sopia keskenään osasta riidan kohteena olleista asioista. He tuovat lautakunnan ratkaistavaksi vain ne asiat, joihin haluavat ulkopuolisen instanssin ratkaisun. Arvioimislautakunnan ei tule laajentaa oma-aloitteisesti kiistaa, vaan pitäytyä nimenomaan niissä asioissa, jotka sille tuodaan tai jotka sille lain mukaan kuuluvat.

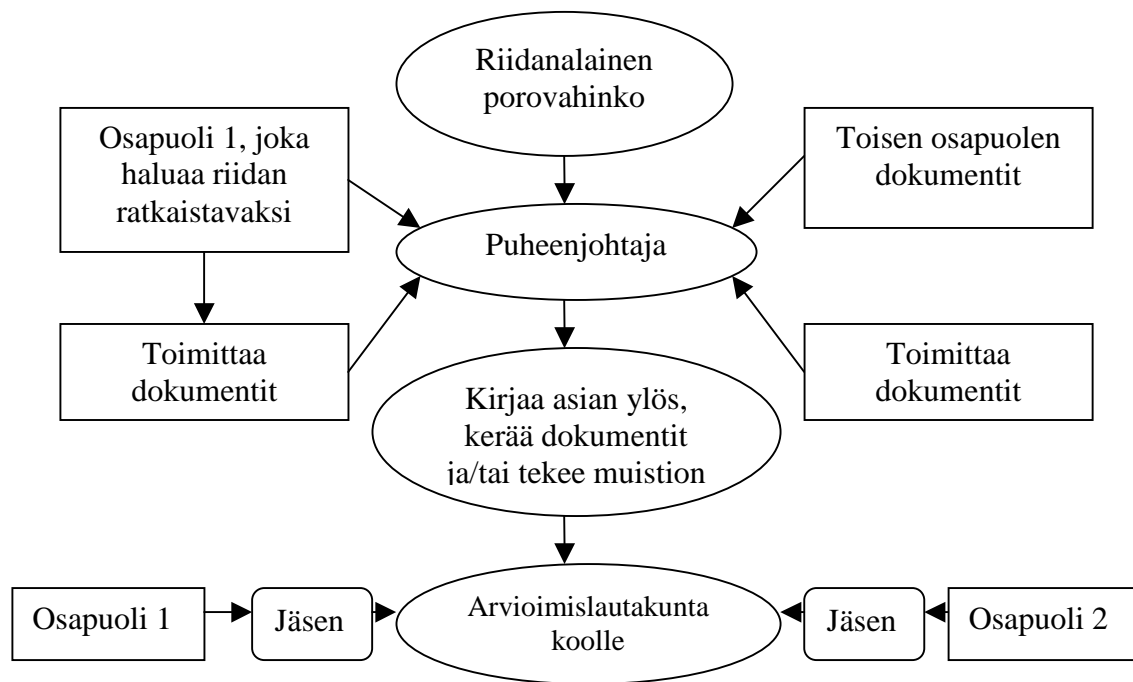
Kumpi tahansa riidan osapuoli voi tuoda riidan porojen aiheuttamasta vahingosta arvioimislautakunnan käsittelyyn ja ratkaistavaksi. Suositeltavin tapa saattaa asia ratkaistavaksi on antaa vapaamuotoinen kirjallinen selvitys ja vaatimus asian ratkaisemisesta arvioimislautakunnan puheenjohtajalle. Kaikkien osapuolten oikeusturvan kannalta on hyvä, jos asia esitetään kirjallisessa muodossa. Lainsäädännössä ei ole annettu muotomääräystä esitystavasta. Puheenjohtajan tulee ottaa vastaan myös suullinen vaatimus asian käsittelystä arvioimislautakunnassa.

Puheenjohtaja kirjaa asian ylös sekä pyytää asiaan liittyvät dokumentit arvioimislautakunnalle. Näitä ovat kaikki asiaan liittyvät asiakirjat, esimerkiksi selvitykset, kartat, muistiot, muistiinpanot ja kuvat. Tuoja selvittää puheenjohtajalle kohteen sijainnin, viljelyksen tai puutarhan kasvilajit, tapahtuneet vahingot ja näkemyksensä vahinkojen aiheuttajasta ja suuruudesta ynnä muista tapahtumiin vaikuttaneista seikoista. Hän voi antaa oman arvionsa vahingon suuruudesta ja aiheuttajista.

Puheenjohtaja ei saa ottaa kantaa tai arvioida vahinkoa ilman, että koko arvioimislautakunta on koolla. Sen sijaan neuvojen ja ohjeiden antaminen on sallittua. Neuvot ja ohjeet eivät saa olla sellaisia, jotka voidaan tulkita painostukseksi. Suosittelemme, että puheenjohtaja tarkistaa asianomaiselta, että riitaa on yritetty sovittelulla. Jos asiasta ei ole edes keskusteltu toisen osapuolen kanssa, puheenjohtajan on syytä kehottaa tuojaa neuvottelemaan ensin toisen osapuolen kanssa. Ei voi olla olemassa riitaa, jos toinen osapuoli ei ole edes tietoinen asiasta.

Jos riita-asia porojen aiheuttamasta vahingosta tuodaan arvioimislautakunnan puheenjohtajalle suullisesti, asiat on syytä kirjata muistion luonteisesti ylös. Mikäli muistio tehdään keskustelun yhteydessä, on syytä pyytää osapuolta lukemaan se ja vahvistamaan vaatimuksensa allekirjoituksellaan. Osapuolelle tulee antaa kopio asiakirjasta. Puheenjohtaja ottaa yhteyden toiseen osapuoleen ja kirjaa hänen näkemyksensä ylös samalla tavalla tai pyytää vastineen kirjallisena. Osapuolille voi antaa tiedoksi toistensa vaatimukset ja perustelut asiassa.

Osapuolet valitsevat asiantuntijajäsenensä lautakuntaan selvityksen antamisen yhteydessä.

Kuvio 3: Riita-asian ottaminen arvioimislautakunnan käsiteltäväksi, Niilo Hoikkala

Arviointitoimitus

Arviointitoimituksesta tulee pitää pöytäkirjaa ja tarvittaessa myös erillisiä muistioita. Varsinainen arvioimislautakunnan työskentely aloitetaan molempien osapuolten kuulemisella ja / tai vahinkopaikalle tehtävällä katselmuksella. Kuulemisessa asia kirjataan ylös ja luonnollisesti kuunnellaan molempien osapuolien näkemys tapahtuneesta. Jokainen muodostaa tapauksesta kuvan vahingosta, sen suuruudesta ja aiheuttajista asiassa ilmenneiden tietojen perusteella. Arvioimislautakunnan jäsen voi pyytää asianomaisilta lisätietoja tai asiaan liittyviä asiakirjoja osapuolilta. Mikäli hän ei niitä pyynnöstä toimita, eikä hänellä ole pätevää syytä olla niitä toimittamatta, voidaan siitä vetää johtopäätöksiä, joilla voi olla vaikutusta lopputulokseen.

Katselmus tehdään vahinkopaikalle ja läsnä voivat olla tällöin kolmihenkinen arvioimislautakunnan lisäksi vahingon kärsijä sekä poroisäntä paliskunnan edustajana. Mukaan voidaan pyytää myös asiantuntijoita, jos arvioimislautakunnan jäsenet katsovat sillä olevan merkitystä ja täydentävän omaa asiantuntijuutta. Lautakunnan on myös voitava tutustua vahinkoalueeseen ilman asianomaisia riidan osapuolia niin halutessaan.

Katselmus on nimenomaan sitä varten, että arvioimislautakunnan jäsenet näkevät tapahtuneet vahingot ja voi itse NÄKEMÄNSÄ perusteella muodostaa OMAN käsityksen asiasta. Kuuleminen on sitä, että kuullaan osapuolen kertomus tapahtuneesta. Kuulemisen yhteydessä saatu tieto arvioidaan. Sen perusteella arvioimislautakunnan jäsen muodostaa oman arvionsa

kuulemistilaisuudessa esitetyn asian todenperäisyydestä ja luotettavuudesta. Arvioimislautakunnan sisällä voidaan keskustella katselmuksessa ja kuulemisessa saadusta tiedosta ja sen merkityksestä tapauksessa. Riidanosapuolille voidaan esittää kysymyksiä tai heiltä voidaan pyytää omaa arviota tapahtuneesta.

Katselmuksen suorittaminen riittävän nopeasti oletetun vahinkotapahtuman jälkeen on tärkeää. Ensinnäkin siksi, että kaikki jäljet ovat vielä näkösällä ja toisaalta siksi, että viljelijällä on mahdollisuus jatkaa sadonkorjuu- tai muita toimia. Arvioimislautakunta ei saa toimillaan tai toimimattomuudellaan vaikeuttaa tai hankaloittaa kummankaan osapuolen työtä.

Katselmuksia voidaan tehdä vahinkoalueelle useammankin kerran. Vaikka riitatapauksissa pyritään antamaan ratkaisu viivytyksettä, on joskus aiheellista seurata vahinkojen todellista syntymistä esimerkiksi uuden kasvukauden alkuun saakka. Arvioimislautakunta voi tehdä vertailevan katselmuksen muilla vastaavilla kohteilla samalla alueella.

Kuuleminen voidaan toteuttaa myös katselmuksen yhteydessä. Tärkeää on, että osapuolia kuullaan tasapuolisesti. Katselmuksesta tehdään muistio, jota voidaan käyttää apuna päätöksenteossa. Tärkeintä on ottaa huomioon ja kirjata ylös oleellisin tieto.

Katselmuksen jälkeen lautakunta tekee päätöksen, jossa vahingon kärsijä ja paliskunnan edustaja eivät ole läsnä.

Arvioinnin sisältö

1. Määritellään vahinkoa kärsineen alueen laajuus ja vahinkoala,
2. määritellään vahingoittuneet tai turmeltuneet kasvit ja lajit,
3. havainnoidaan kaikki vahingon aiheuttajat ja peruste mistä päätellään niin (jäljet, jätökset, syödyt tai katkotut kasvien oksat tai pinnat, kasvupaikka, ym tekijät).
4. havainnoidaan muut vahinkoon vaikuttaneet tekijät, kuten sääolosuhteet, kasvitaudit, aitojen eheys, olivatko veräjät auki, onko aitaa rikottu, ja ym
5. mikä osuus aiheutuneesta vahingosta oli porojen aiheuttamaa
6. oliko asiaa soviteltu, oliko toisessa osapuolella ”syytä” vahinkoon, oliko pyydetty/tarjottu aitausta, oliko siitä kieltäydytty,
7. arvioidaan vahingot ja menetys paikkakunnan sijaintiin ja olosuhteisiin sopeuttaen,
8. otetaan kantaa aitaamiseen, aidan rakentamiseen aikatauluun, aidan sijaintiin alueella, veräjien määrään ja sijaintiin ym. muihin kiistanalaisiin aitaamiseen liittyviin seikkoihin,
9. arvioimiskulujen jakaminen.

Satomääristä vahinkoalueella löytyy eri lähteistä tietoa.

Viljelyksellä tai puutarhassa arviointitoimituksessa oltaessa selvitetään ensin vahingon laajuus. Tämä tapahtuu mittaamalla vahinkoala ja kartoittamalla kasvusto. Kaikki kirjataan luonnollisesti ylös. Kirjaajana on yleensä puheenjohtaja.

Vahinkoa kärsinyt alue on useinkin moniongelmainen kohde. Mittaviin vahinkoihin voi löytyä useita tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet vahingon syntyyn. Esimerkiksi jänikset ovat repineet heinäpaalin rikki ja sen jälkeen siihen ovat tulleet muut eläimet. Tuhoja aiheuttavat monet muut eläimet kuten hirvet, jänikset, myyrät ja hiiret. Ripaus lajituntemusta ja -käyttäytymistä on tällöin paikallaan. On tiedettävä, miltä näyttää jäniksen taittama pensas tai hirven kaatama aita.

Kasvustojen vahingoittumisessa tai tuhoissa luonnonolosuhteet ovat merkittävä tekijä. Talvituhojen osuus vahingoissa sekä yhteisvaikutus muiden tekijöiden kanssa on otettava huomioon. Eri kasvilajit selviytyvät talvesta eri tavalla. Suotuisissa olosuhteissa jokin alemman kasvuvyöhykkeen kasvi menestyy pohjoisemmalla alueella, mutta tuhoutuu poikkeuksellisten sääolosuhteiden vuoksi. Vahingonkorvauksen tulee aina perustua porojen aiheuttamaan vahinkoon ja suoraan menetykseen, ei mielipahaan, harmiin tai haittaan.

Päätöksen tekeminen

Arviointinsa jälkeen arvioimislautakunnan on tehtävä riidasta yksiselitteisen, selkeä ja perusteltu ratkaisu. Sen tulee perustua niihin tosiseikkoihin, joita on tullut esille, havainnoitu tai kuultu prosessin kuluessa ja joita on voitu pitää oikeina ja tosina. Ratkaisu voidaan antaa erillisillä pöytäkirjaan liitettävällä asiakirjalla. Silloin pöytäkirjassa tulee olla viittaus erilliseen päätösasiakirjaan. Pöytäkirjaan merkitään onko päätös yksimielinen ja onko asiasta äänestetty. Arvioimislautakunnan jäsenellä on oikeus antaa eriävä mielipide ratkaisuun. Se tulee kirjata päätökseen. Eriävän mielipiteen voi antaa kirjallisena, jolloin pöytäkirjaan / päätösasiakirjaan kirjataan tieto liitteestä, joka on osa päätöstä. Myös eriävä mielipide tulee perustella.

Ratkaisussa on oltava kannanotto paliskunnan aitaamisvelvollisuuteen. Päätöksessä tulee myös olla tiedot palkkiosta ja korvauksista sekä niiden jakamisesta. Päätöksen mukaan tulee liittää valitusosoitus (liite 2).

Arvioimislautakunnan tulee antaa perusteltu ratkaisu ilman aiheetonta viivytystä. Joskus voi olla aiheellista viivyttää ratkaisun antamista, jotta voidaan perustellusti todeta aiheutuneet vahingot. Esimerkiksi syys-talvesta viljelyksillä käyneiden porojen mahdollisesti aiheuttama vahinko voidaan todeta vasta uuden kasvukauden alussa. Hyvään ratkaisuun kuuluu luettelo niistä tosiseikoista, jotka ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Samoin voidaan mainita myös seikkoja, joilla ei ollut vaikutusta. Vahingonkorvauksen määrittely on useinkin vaikeaa. Ratkaisussa on hyvä avata vahingon mittaamisen perusteita. Päätös on aina perusteltava.

Selkeän päätöksen etu on, ettei se anna useita tulkinnanmahdollisuuksia. Siitä käy yksiselitteisesti ilmi, mitä toimenpiteitä se aiheuttaa. Arvioimislautakunnan päätöksessä luetellaan velvoitteet ja määräajat, jolloin ne tulee olla täytettynä. Määräaika velvoitteelle asetettaessa tulee huomioida, että se on riittävä. Viljelyaidan rahoituksen hakeminen ja saaminen vaatii oman aikansa, varsinkin, jos kohteen rakentamista ei saa aloittaa ennen rahoituspäätöksen saamista. Lisäksi on huomioitava vuodenajat. Routamaahan on vaikea rakentaa hyvää ja kestävä aitaa.

Päätöksessä määritellään vahingonkorvauksen suuruus, eräpäivä ja korkovelvoite (esimerkiksi "...korkolain 4 §:n mukainen viivästyskoko pp.kk.vvvv alkaen").

Vahingonkorvaus

Vahingonkorvauksen määrittely on yksi vaikeimmista tehtävistä, joita arvioimislautakunta joutuu tehtävässään määrittelemään. Useinkin viljelyksille, asutuille pihapiireille ja puutarhoille aiheutuneet vahingot ovat monien tekijöiden summaa. Niissä voivat ammattilaistenkin näkemyserot olla suuria. Vahingon arvottamiseen, mittaamiseen voi löytyä useita perusteita.

Vahingonkorvaus on aina korvausta vahingosta – taloudellisesta menetyksestä. Metsävahingoissa puhutaan metsätaloudellisista menetyksistä. Viljelysvahingoissa vahingon määrää arvioidaan sadon menetyksenä ja ylimääräisten työkustannusten korvauksena. Siinä otetaan huomioon viljelyksen uusimisesta aiheutuva menetys useammalta kuin yhdeltä vuodelta, kuitenkin niin että huomioidaan viljelysten normaali uusimiskierto.

Vahingonkorvauksen piiriin kuuluu PHL 34 §:n mukaan porojen aiheuttama vahinko 31 §:ssä mainitulla alueella. Samassa pykälässä luetellaan kohteet, joille vahingonkorvausta ei suoriteta. Niitä ovat:

1. valtiolle, kunnalle ja seurakunnalle aiheutuneet vahingot;
2. metsämailla kasvavan jäkälän ja ruohon talleamisesta tai syömisestä ja muiden pensaiden tai puiden kuin metsänuudistusaloilla olevien taimien lehtien ja neulasten vahingoittamisesta aiheutuneesta vahingosta; eikä
3. vahingoista, joka on aiheutunut erityisesti poronhoitoon tarkoitettulta alueelta luovutetulla tai vuokratulla maalla, porotilalaissa (590/69) tarkoitettulla porotilalla taikka luontaiselinkeinolaissa (610/84) tarkoitettulla luontaiselinkeinotilalla tai lisäaluetta antamalla muodostetulla tilalla.

Poronhoitoalueen ulkopuolella välittömästi poronhoitoalueeseen rajoittuvan kunnan alueella korvausvelvollisuuden piiriin kuuluu koristeeksi kerättävälle jäkälälle porojen aiheuttama vahinko.

Vahingonkorvausvastuu käsitellään poronhoitolain 6 luvun mukaisesti porojen aiheuttamasta vahingosta myös välittömästi poronhoitoalueen ulkopuolella, sellaisen kunnan alueella joka rajoittuu tai osittain kuuluu poronhoitoalueeseen. Se paliskunta, jonka raja on lähinnä vahingon tapahtumapaikkaa, on toimivaltainen ja velvollinen toimimaan poronhoitolain 6 luvun mukaisesti. Se paliskunta on myös vastuussa vahingonkorvauksen suorittamisesta.

Aitaamisvelvollisuus

Arvioimislautakunnan on päätöksessään otettava kantaa aitaamiseen. Aitaamisvelvollisuuden edellytyksenä on, että aitaaminen on tarpeen vahinkojen estämiseksi ja että rakentamiskustannukset ovat kohtuulliset aitaamisesta todennäköisesti saatuun hyötyyn nähden. (PHL 32 § 1 momentti)

Paliskunta on velvollinen rakentamaan aidan, muun laitteen tai rakennelman:

- Viljelysten suojaamiseksi poroilta,
- muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella myös puutarhojen, vakinaisten asuntojen pihojen
- ja muiden erityiseen käyttöön otettujen alueiden suojaamiseksi poroilta.

Aitaamisen kohteet on laissa luetteloitu yksiselitteisesti ja alueellisesti. Metsänuudistusaloilla olevat taimikot voidaan määrätä aidattavaksi erityisen painavista syistä. Päätöksessä on hyvä perustella ja eritellä ne erityisen painavat syyt, jotka ovat johtaneet ratkaisuun metsänuudistusalan aitaamiseen. Aitaamista ei vaadita valtion, kunnan tai seurakunnan omistamilla alueilla.

Oikeuden määrittelemä hyvän aidanrakennustavan mukainen aita on 1 m korkeasta aitaverkosta tehty (23.6.2004, 04/627). Tolppina käytetään aisattuja kuusi- tai mäntytolppia. Aidan sijainti kuuluu arvioimislautakunnan tehtäviin. Arvioimislautakunta voi asettaa määrääjän aitaamistyön

suorittamiselle. Määräaika määrättäessä tulee huomioida olosuhteet (todellinen mahdollisuus toteuttaa työ, esim. routivaan maahan on vaikea tehdä kohtuullisin kustannuksin aitaa). Samoin tulee huomioida aitaamiskustannusten avustuksen hakemiseen kuluva aika.

Aitaamiseen tarvitaan maanomistajan lupa. Mikäli maanomistaja kieltäytyy aidan rakentamisesta omistamalleen maalleen, niin paliskunnan ei tarvitse korvata porojen aiheuttamia vahinkoja maanomistajalle (Rovaniemen hovioikeuden päätös 06.09.2006 / 756). Päätöksessä todettiin, että porot olivat aiheuttaneet vahinkoa, mutta vahingonkärsijä oli toiminnallaan myötävaikuttanut vahingon syntymiseen estämällä aitaamisen. Maanomistajan tai haltijan huolellisuusvelvoitteeseen ja vahinkojen estämisvelvoitteeseen kuuluu omalta osaltaan pitää veräjät suljettuina, jotta porot eivät pääsisi alueelle, jossa ne eivät saa olla. Edellä olevasta oikeustapauksesta laajentaen voisi todeta, että veräjien aukipitäminen on tavallaan maanomistajan tai haltijan antama lupa poroille saapua alueelle. Aidassa pitää olla tarpeellinen määrä portteja. Aitaamiskustannuksien tulee jäädä kohtuullisiksi.

Paliskunnat voivat hakea TE-keskukselta porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (POLURA) mukaista aitaamisavustusta suoja-aidan rakentamiskustannuksiin. Viljelysaidat ovat paliskunnan omaisuutta. Mikäli niille aiheutetaan vahinkoa tai turmellaan, niin tekijä on vahingonkorvausvelvollinen toisen omaisuuden turmelemisesta. Aitaamisesta tehdään aina sopimus paliskunnan ja maanomistajan kesken.

Lapin käräjäoikeus on antamassaan päätöksessä todennut, että laissa ei ole säädöstä, jonka mukaan kummallekaan osapuolelle voitaisiin määrätä aidan kunnossapitovelvollisuutta. Hirvet rikkovat viljelysaitoja etenkin alueilla, joissa hirvitiheys on suuri. On erittäin tärkeää, että viljelysten suoja-aidat pidetään kunnossa. Siitä voidaan tehdä sopimus maan omistajan tai haltijan ja paliskunnan välillä.

Porojen käyvän hinnan määrittäminen

Arvioimislautakunnalle voidaan tuoda ratkaistavaksi porojen käypä hinta porokaupoissa, joissa paliskunta käyttää etuosto-oikeutta. Käypä hinta määräytyy kysynnän ja tarjonnan mukaan paliskunnittain ja porokarjan koko ja rakenne vaikuttavat osaltaan kauppahintaan. Kauppahinnoista ei ole olemassa tilastoja vaan käypä hinta selviää tiedustelemalla aikaisempien porokauppojen hintoja porokauppojen osapuolilta, paikallisilta paliskunnilta ja Paliskuntain yhdistykseltä.

Kulujen korvaaminen

Arvioimislautakunnan tehtävänä on jakaa arvioimislautakunnan kulut oikeudenmukaisesti osapuolille. Yleisenä periaatteena on, että hävinnyt osapuoli maksaa kaikki kulut. Useissa tapauksissa ei ole löydettävissä yhtä voittajaa tai häviäjää. Silloin kulut jaetaan oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti osapuolille. Kulujen jakoperusteena voidaan arvioida osapuolten toimintaa kriteerillä, onko asian tuonti arvioimislautakunnalle ollut aiheellinen, onko osapuolilla ollut mahdollisuus neuvotteluratkaisuun, tai onko esiintynyt piittaamattomuutta, esimerkiksi aitaamisesta kieltäytymistä. Maksujen jakamiseen vaikuttaa myös, onko asian käsittelyyn tuoneella ja asiasisällöllä sellaista yleistä merkitystä, jonka mukaan asia on syytä saattaa ratkaistavaksi..

Jakoperusteeksi katsotaan myös, että paliskunta on yhteisö, jolla enemmän vastuunkantokykyä kuin yksilöllä. Useimmiten paliskunnalle on määrätty tämän takia suurempi taakka maksaa aiheutuneita

kuluja. Osapuolten omien niin sanottujen asiantuntijalausuntojen maksun kohdentamiseen tulee kiinnittää huomiota. Yleisenä periaatteena voidaan pitää, että osapuolet itse kustantavat omat asiantuntijalausunnot, ellei juuri tällä lausunnolla ole ratkaiseva merkitys päätökseen.

Täytäntöönpano

Arvioimislautakunnan lainvoiman saaneelle päätökselle ei tarvitse enää hakea tuomiota. Päätös saa lainvoiman, jos siitä ei ilmoiteta tyytymättömyyttä kahden viikon kuluessa arvioimislautakunnan puheenjohtajalle ja josta ei ole nostettu kannetta. Vahingonkorvaus on ulosottokelpoinen ilman tuomiota.

Tiedoksianto

Kun arvioimislautakunta on tehnyt päätöksen, tulee se antaa todistettavasti tiedoksi asianomaisille. Arvioimislautakunnan jäsenten laatimat omat muistiot eivät kuulu tiedotettaviin asioihin, sillä ne eivät ole julkisia ja ne tulee säilyttää luottamuksellisina. Sen sijaan pöytäkirja, päätös ja päätöksen liitteenä olevat, päätöksessä mainitut asiakirjat ovat osa päätöstä, ja kuuluvat tiedoksi annettavaan aineistoon.

Päätöksen tiedoksianto tulee tapahtua todisteellisesti. Vaatimukset toteutuvat, kun päätös lähetetään saantitodistuksella postin kautta tai kun arvioimislautakunnan puheenjohtaja toimittaa/ antaa päätöksen asianomaisille henkilökohtaisesti ja ottaa kuittauksen kirjallisena tiedoksiannosta.

Valitusaika lasketaan päätöksen tiedoksisäännästä. Arvioimislautakunnan päätös, josta ei ole ilmoitettu tyytymättömyyttä tai nostettu kannetta, voidaan panna täytäntöön kuten riita-asiassa annettu tuomio.

Laki ei määrittele sitä tahoa, jonka vastuulle päätösten säilyttäminen jäävät. Luonnollista on, että arvioimislautakunnan puheenjohtaja ottaa tämän vastuulleen. Jos esimerkiksi puheenjohtajana toimii kunnan maaseutusihteeri, on luontevaa säilyttää asiakirjoja kunnan muiden asiakirjojen paikassa.

Päätöksestä valittaminen

Asianosaisilla on aina mahdollisuus valittaa eteenpäin arvioimislautakunnan päätöksestä. Tyytymättömyyden ilmoittaminen on tapahduttava arviointilautakunnan puheenjohtajalle kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Tyytymättömyytensä voi ilmoittaa puhelimitse, sähköpostilla, faksina, kirjeitse tai henkilökohtaisesti suoraan puheenjohtajalle. On muistettava, että ilmoituksen perille saapuminen on antajansa vastuulla – se on aina syytä tarkistaa, etenkin sähköisessä viestinnässä.

Tyytymättömyytensä ilmoittaneen on pantava asia vireille haasteella käräjäoikeudessa. Haaste on toimitettava vastapuolelle kahden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Käräjäoikeuden päätöksestä on valitusoikeus hovioikeuteen. Sen päätöksestä voidaan taas hakea valituslupaa korkeimpaan oikeuteen.

Valitusosoitus

Arvioimislautakunnan on liitettävä valitusosoitus ohjeineen päätöksen mukaan (liite). Puute tai virhe valitusosoituksessa siirtää määräaikojen alkamista (valitus- ja tyytymättömyyden ilmaisu-aika). Arvioimislautakunnan puheenjohtaja antaa tarvittaessa ohjeita ja neuvoja esimerkiksi tarkoista päivämääristä, valitusajasta ja mihin käräjäoikeuteen valitetaan.

Lisätietoa

Poronhoitolaki, 6 luku

Hallituksen esitys n:o 244/1989

Internetistä on löydettävissä lisää informaatiota osoitteesta <http://www.ramk.fi/porovala>.

Nurmivahingot, Antti Hannukkala

Nurmivahinkoja tapahtuu sekä talvella että kesällä. Niiden arvioimiset eroavat hieman toisistaan.

Talvivahingot

Talvella tapahtuviin vahinkoihin on monia eri syitä. Pysyvän lumipeitteen tuleminen routaantumattomaan maahan lisää talvituhosieniriskiä, kun taas lumen talleaminen voi vähentää tätä riskiä. Maa routaantuu ja talvehtimisedellytykset voivat parantua. Tällöin poron kaivulla olisi positiivinen vaikutus.

Jos taas kaivu jatkuu talvikauden aikana ja jonka jälkeen tulee kova pakkas, voi tästä johtuen tulla pakkasvaurioita karaistumisasteesta riippuen. Tällöin poron kaivulla on negatiivinen vaikutus.

Sama negatiivinen vaikutus on kaivun jälkeisellä suojasäällä, sillä lumi vettyy ja jäätyy pakkasen jälkeen, joka lisää jääpoltevaaraa.

Nurmen fyysiset vauriot johtuvat siitä, että perustamisen jälkeen nurmen oraan juuristo on heikkoa. Nuori timoteikasvusto on maittavaa porolle ja kaivu voi nostaa oraat irti maasta.

Talvehtimistuoja arvioitaessa porovahinkoina on otettava selvää, onko viljelyksellä muita talvituhojen aiheuttajia. Lohkon perusviljelykunto ja kuluneen talven sää vaikuttavat arvioinnissa. Samalla selvitetään, onko muilla talvehtimiseen vaikuttavilla tekijöillä ja kaivulla yhteyttä toisiinsa.

Kesävahingot

Kesällä tapahtuvia vahinkoja arvioitaessa käyntiajankohdan huomioiminen on tärkeää. Kasvukauden alussa poron käynnin merkitys nurmelle on pieni. Sen sijaan sadonkorjuun lähellä merkitys on suuri. Tällöin otetaan huomioon tallaus, syönti ja lannan määrä.

Tallauksessa kasvusto lakoontuu, josta seuraavat korjuuvaikeudet. Sadon määrä laskee ja laaturiski lisääntyy. Tällöin poron käynti on sitä haitallisempaa mitä lähempänä sadonkorjuuta tämä tapahtuu.

Kesänurmen syönnistä seuraa korjattavan sadon määrän vähentyminen. Sadon menetys on mitattavissa, mutta mittaus on tehtävä mahdollisimman nopeasti, sillä kasvu jatkuu. Syönnin vaikutus on suurin sadonkorjuun läheisyydessä.

Lanta rehussa on aina laaturiski maidosta valmistettavalle tuotteelle. Jos maito menee juustolaan, kasvaa hygieniariskin merkitys. Sadonkorjuun läheisyys lisää riskiä ja käytetty korjuumenetelmällä on vaikutus lannan joutumiseen rehuun. Suurin vaara on kelasilputussa rehussa.

Vahingon määrittelyminen

Sadon mittaaminen tapahtuu näytehaarukalla. Näytteet otetaan edustavista pisteistä sekä tallatulta/syödyltä alalta että koskemattomasta kasvustosta. Erotus on sadonmenetys.

Arvon määrittämisessä nurmella on sen tuottokyky lohkolla arvioitava mallilla rehuyksikkö (ry) tai kiloa hehtaarilla koko nurmikierron osalta.

Samalla on otettava huomioon vaurioaste sekä nurmen ikä, sillä nuorella nurmella on suuri tuottokyky. Perustamiskustannukset jyvitetään satovuosille. Arvoon vaikuttaa myös lohkon peruskasvukunto.

Rehuyksikköhinnan määrittelymiseen otetaan mukaan tuotantokustannuslaskelmat tilalla ja tilastot.

On huomioitava, että kasvukauden aikaisilla vierailuilla päävaikutus on seuraavaan satoon. Talvikaivulla taas vaikutus kohdistuu jäljellä oleviin satovuosiin.

Puutarhavahingot, Osmo Häkkinen

Puutarhavahinkojen syynä voivat olla porojen lisäksi luonnontekijät ja väärät viljelytekniikat.

Poroista aiheutuvat vahingot

Porojen vierailut puutarhassa johtavat lumen tallautumiseen ja tiivistymiseen. Näistä seuraa usein pakkasvauriota ja talvituhosienien yleistymistä. Kaivaminen aiheuttaa mekaanisia vioituksia ja pakkasvaurioita. Puutarhakasvien syöntivauriot laskevat niiden koriste- ja myyntiarvoa ja tuhoavat kasvien silmuja ja kasvupisteitä.

Katemuovit repeilevät porojen liikkeessa puutarhassa. Rikkakasviongelmat lisääntyvät, muovit irtoilevat ja viljelmille tulee ulkonäköhaittoja. Harsojen rikkoontuminen johtaa tuholaisongelmiin harson alla. Porojen vuoksi kasveihin saattaa tulla mekaanisia vaurioita, kuten oksien ja versojen repeilyä ja katkeilua.

Luonnontekijöistä aiheutuvat vahingot

Porovahinkoja kartoitettaessa pitää huomioida myös luonnontekijöistä aiheutuvat syyt. Vahinkoja aiheuttavat kasvitaudit, tuhohyönteiset ja muut eläimet kuin porot (jänikset, hirvet, myyrät, hiiret).

Kovina pakkastalvina saattaa tulla pakkasvaurioita ja arka tilanne on myös syksyllä, kun lunta on vähän ja on kovia pakkasia. Joskus kevätahava kuivattaa ikivihreitä kasveja, kun maa on vielä jäässä ja kevätaurinko käynnistää kasvien haihdutuksen.

Väärät viljelytekniikat

Viljelytekniset syyt aiheuttavat vahinkoa usein myös puutarhassa. Jos lannoitus on väärän tyyppinen, kasvit eivät tuleennu ajoissa. Kasvupaikka voi olla väärin valittu, jos maalaji sopii kyseiselle kasvilajille huonosti, maa on liian märkää tai valo-olosuhteet ovat sopimattomat.

Muut väärään viljelytekniikkaan liittyvät hankaluudet liittyvät huonosti tehtyihin kasvupenkkeihin ja huolimattomasti asennettuihin muoveihin, heikkoon viljelyhygieniaan, liian tiheään kasvustoon, rikkakasviongelmiin, koneiden aiheuttamiin mekaanisiin vaurioihin, maan tiivistymiseen, vähäiseen viljelykiertoon, sopimattomiin lajikkeisiin sekä väriin kylvö- ja istutusajankohtiin.

Puutarhavahingon määrittäminen

Puutarhassa tapahtuneen porovahingon arviointi ja korvaus perustuu aina tapauskohtaiseen harkintaan. Vahinkoa arvioitaessa on kyettävä arvioimaan myös yllä luetellut, muista kuin poroista, aiheutuneet vahingot.

Monissa tapauksissa on syytä tehdä ennakkokatselmus heti porojen tekemän vahingon ilmettyä. Ennakkokatselmus tehdään esimerkiksi tallatun tai kaivetun lumen aikaan ja lopullinen arvio tehdään keväällä talvivaurioista aiheutuneiden oireiden ilmetessä.

Vahingon määrittelyä voi hankaloittaa se, ettei porovahinkopuolelle ole tehty erillisiä säännöksiä puutarhavahingoista, mutta suuntaa voidaan ottaa hirvivahinkosäännöksistä. Maa- ja metsätalousministeriön hirvivahinkosäännösten mukaan sanotaan seuraavaa:

”Viljelmälle ja kootulle sadolle aiheutuneesta vahingosta voidaan korvata enintään menetetyn tuoton arvoa vastaava määrä sekä enintään vahingoittuneiden puutarha- ja taimitarhakasvien käypää arvoa vastaava määrä vähennettynä säästyneillä korjuu-, varastointi- ja muilla kustannuksilla”.
(*valtioneuvoston asetus 1162/2000 §13 hirvieläinvahinkojen korvaamisesta*)

MMM:n hirvivahinkosäännösten mukaan marjakasveilla vahingon määrään vaikuttaa kasvuston ikä ja vahinkoajankohta. Kahden vuoden sadonmenetys voidaan laskea vain täydessä satoiässä olevalle kasvustolle. Mustaherukalla ja mansikalla vahinko ei voi vaikuttaa satoon kahta vuotta pitempää aikaa. Kyseisillä kasveilla toisen vuoden sadonmenetys on puolet ensimmäisen vuoden menetyksestä. MMM:n asetuksen mukaan mansikkamuovin ja harson vahingot voidaan korvata ostokuittien pohjalta.

Yleensä porovahingoissa on korvattu myös kasvuston uusimisesta aiheutuneita työkustannuksia.

Katemateriaalien ja harsojen rikkoontumisessa otetaan huomioon vahingon suuruus ja materiaalin ikä. Mansikkamuovin kestoiksi lasketaan 5-7 vuotta ja kasvuharson 3-4 vuotta. Vahinkoa määriteltäessä on syytä ottaa huomioon se, että usein porojen aiheuttama vahinko ei ole useinkaan totaalista. Vahinkoprosentti on siksi aina arvioitava tapauskohtaisesti.

Hintojen löytäminen

Satomäärän arviointi (kiloa / m² tai aari) perustuu useimmiten käytännön kokemuksiin tai tutkimusasemien koeruututuloksiin (koeruudun satotulos on yleensä käytännön viljelmiä korkeampi, koska koeruuduilla on tehokkaampi hoito).

Syötävillä puutarhakasveilla tuotteista saatava hintataso riippuu paljolti myyntiajankohdan hintatasosta. Esimerkiksi vihanneskasveilla hintataso vaihtelee viikoittain. Pitkä varastointikausi nostaa hintaa ja marjakasveilla hintataso alenee sesongin loppua kohden.

Vihannesten hinnaksi voidaan laskea keskihinta koko vuoden ajalta tai voidaan valita hintataso todennäköisimmiltä myyntiviikoilta. Puutarhakasvien viikoittaiset viljelijähinnat löytyvät esimerkiksi Puutarha & Kauppa-lehden hintasivuliitteestä (lehden keskiaukeamalla).

Taimien hinnat saadaan puutarhayritysten hinnastoista ja työaikamenekit viljelyoppaista. Tarvikkeiden hinnat saadaan tavarantoimittajien hinnastoista (esimerkiksi HL-Vihannes, Schetelig, SG Nieminen). Nykyisin myös yritysten tuotesivut internetissä ovat hyviä tietolähteitä hintatietoja selviteltäessä.

Vakinaisten asuntojen pihavahingot

Pihakasveja lannoitetaan usein reippaanlaisesti ja niinpä kasvit pysyvät pitkään syksyllä vihreinä ja mehevinä. Tällaiset kasvit ja pitkään vihreänä säilyvä nurmikko houkuttelevat poroja pihaille loppusyksystä.

Liikkuessaan pihoilla porot aiheuttavat muitakin haittoja kuin pelkkiä kaivuu- ja syöntivioituksia, sillä porojen ulosteet koetaan kiusallisiksi.

Syöntivioituksillaan poro aiheuttaa kasvien uusimistarvetta. Osittain vioitettujen kasvien koristearvo heikkenee ja usein tarvitaan paikkausistutuksia ja nurmikoiden uusimista.

Piha-alueita tallatessaan piha-alueita poro lisää kasvien juuristoalueiden pakkasvaurioita ja lisää nurmikoiden talvituhosieniriskiä (lumihome).

Nykyisin pihamailla kokeillaan myös arempia koristekasveja, kuten omenapuita, pensasmustikkaa ja tyrniä. Lumen tallautumisesta aiheutuneet juuristoalueen pakkasvauriot ovat näille kasveille kohtalokkaita.

Useimmat pihavahinkokorvaukset koskevat nurmikon uusimista ja mansikkamaita. Nurmikon kylvö tulisi suorittaa saman tyyppisellä nurmikkoseoksella kuin alkuperäinen seos on ollut ja maan pintakerros tulisi kevyesti rikkoa ennen nurmikon uusintakylvöä.

Pihojen mansikkamaavahinkojen korjaamisessa helpotusta tuo se, että muovin asennus on useimmiten tapahtunut ilman muovinlevityskonetta ja muovin uusiminen onnistuu lapiotyönä lyhyellekin rivimäärälle.

Kotipuutarhojen vahinkojen arviointi

Kotipuutarhojen vahinkojen arviointi tapahtuu lähes samojen periaatteiden perusteella kuin ammattiviljelmillä. Muutamia laskennallisia eroavaisuuksia kuitenkin löytyy.

Hinnat lasketaan verollisina ja taimen kappalehinta on korkeampi, koska niitä hankitaan yksittäishankintoina. Työkustannuksien arviointi on vaikeaa, mutta suuntaa antavia tietoja saadaan viheralan työohjeista (esimerkiksi VHT '05 ja Viherrakentajan käsikirja).

Tarvikkeiden hintoja löytyy maatalous- ja puutarhakauppojen hinnastoista ja esitteistä. Taimien hinnat taas saadaan puutarhayritysten hinnastoista. Henkilötyötunnin hintana voidaan käyttää 8,50 euroa/työtunti (vuonna 2007).

Konetyötunnin (kone + kuljettaja) hinnoittelutietoja löytyy vuosittain julkaistavasta maatalouskalenterista ja kustannuksia julkaisee myös työteho-seura. Keskikokoisen traktorin tuntihintana kuljettajineen voidaan käyttää 30–35 €/h (vuonna 2007).

Metsävahingot, Jussi Soppela

Porot voivat aiheuttaa vahinkoa monin tavoin myös taimikoille esimerkiksi kaivaessaan jäkälää talvella lumen alta. Myös varttuneemmalle taimikolle voi aiheutua vahinkoa porojen keloessa sarviaan puihin.

Porojen paetessa räkkää aukeille paikoille voi tuhoja tulla nuorille taimille metsänuudistusaloilla. Niille aiheutuu myös kasvu- ja laatutappioita tulee, jos porot riipivät lehtipuiden latva- ja sivuversoja.

Vahinkojen tunnistaminen

Metsävahingot tunnistetaan yksittäistapauksissa hampaan- tai sorkan jälkien, vahingon esiintymiskorkeuden ynnä muiden vastaavien asioiden perusteella. On muistettava, ettei poro syö mäntyä.

Metsävahingoissa tunnistaminen voi olla vaikeaa. Poro pyrkii yleensä syömään vain lehtiä, mutta se voi syödä myös lähes koko lehtipuutaimen. Vaikeissa tapauksissa sorkan jäljistä voi olla suurta apua.

Liite 1

Poronhoitoasetuksen 10 §:n mukainen vakuutus

VAKUUTUS

Minä _____ vakuutan, että uutterasti ja tunnollisesti, puolueettomasti ja ilman oman voiton tavoittelua, parhaan ymmärrykseni ja taitoni mukaan täytän minulle uskotun toimen niin, että mistään syystä toimessani en edistä vääryyttä. Tämän minä lupaan kunniani ja omantuntoni kautta.

Paikka, päiväys

Allekirjoitus ja nimen selvennys

MITEN PÄÄTÖKSESTÄ VOI VALITTA

Minne valitetaan

Tähän päätökseen tyytymätön saa hakea muutosta ilmoittamalla arvioimislautakunnan puheenjohtajalle tyytymättömyyttä päätökseen kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Tyytymättömyyden ilmoittaneen asianosaisen on pantava asia vireille oman alueensa käräjäoikeudessa haasteella. Haaste on toimitettava vastapuolelle kahden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saannista.

Miten valitus tehdään

Tyytymättömyys on ilmoitettava arvioimislautakunnan puheenjohtajalle.

Haastehakemus on tehtävä kirjallisesti ja osoitettava vahinkopaikan mukaan määräytyvään käräjäoikeuteen. Valituksessa on ilmoitettava:

- päätös, johon muutosta haetaan
- miltä kohdin päätökseen vaaditaan muutosta
- mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi
- perusteet, joilla muutosta haetaan
- valittajan nimi ja kotikunta sekä postiosoite ja puhelinnumero, joihin asiaa koskevat ilmoitukset valittajalla voidaan toimittaa
- jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai hänen jos valituksen laatijana on joku muu henkilö, valituskirjelmässä on ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta

Valitukseen on liitettävä oheinen päätös tai sen jäljennös. Liitäkää mukaan myös selvitykset, joihin vetoatte. Lisäselvityksiä voitte toimittaa myöhemmin.

Miten valitus allekirjoitetaan

Valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava valituskirjelmä. Jollette itse allekirjoita valitusta, valitukseen on liitettävä allekirjoittamanne valtakirja, jollei asiamiehenne ole asianajaja tai yleinen oikeusavustaja.

Missä ajassa valituksen on oltava perillä

Valituksen on oltava käräjäoikeudessa viimeistään kahden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksisaamisesta.

Miten valitus toimitetaan perille

Valituskirjelmän voitte te tai asiamiehenne lähettää käräjäoikeudelle ja vastapuolelle postitse, sähköpostitse, faksilla tai luovuttaa sen henkilökohtaisesti/lähetin välityksellä. Postittakaa (koskee myös sähköpostia ja faksia) lähetys niin hyvissä ajoin, että se ehtii perille viimeistään valitusajan päättymispäivänä ennen aukioloajan päättymistä.

Arvioimislautakunnan puheenjohtajan yhteystiedot

Poronhoitoalueella toimivien käräjäoikeuksien yhteystietoja

Kemi-Tornion käräjäoikeus

www.oikeus.fi/ko/kemi-tornio

Valtakatu 39
94100 Kemi
010 36 49900
Telekopio 010 36 49913
kemi-tornio.ko@om.fi

Kemijärven käräjäoikeus

www.oikeus.fi/ko/kemijarvi

Vapaudenkatu 11
98100 Kemijärvi
010 36 50160
Telekopio 010 36 50170
kemijarvi.ko@om.fi

Kuusamon käräjäoikeus

www.oikeus.fi/ko/kuusamo

Kaiterantie 20
93600 Kuusamo
010 36 49800
Telekopio 010 36 49852
kuusamo.ko@om.fi

Lapin käräjäoikeus

www.oikeus.fi/ko/lappi

Toivonniementie 1
99600 Sodankylä
010 36 50200
Telekopio 010 36 50239
lappi.ko@om.fi

Oulun käräjäoikeus

www.oikeus.fi/ko/oulu

Rata-aukio 2
90100 Oulu
(PL 141, 90101 Oulu)
010 36 49500
Telekopio 010 36 49615
oulu.ko@om.fi

Rovaniemen käräjäoikeus

www.oikeus.fi/ko/rovaniemi

Valtakatu 17
96200 Rovaniemi
010 36 50100
Telekopio 010 36 50129
rovaniemi.ko@om.fi

Tämä opas on tehty osana Selvitys poronhoitolain (1990/848) arvioimislautakuntien toiminnan parantamiseksi hanketta (POROVALA-hanke).